



okolnosti vedúce k vydaniu tejto edície korešpondencie vysvetľuje: myšlienka vznikla počas edičného sprístupňovania korešpondencie evanjelického farára Daniela Slobodu, ktorý pôsobil v Rusave na Morave – štvrtý zväzok, ktorý vyšiel v roku 2009, je venovaný Slobodovej korešpondencii práve s J. M. Hurbanom.

Odhladiac od okolností vzniku knihy a v skutočnosti neproduktívnych úvah o tom, kto a prečo mohol či mal túto knihu vydať na Slovensku, má slovenská história k dispozícii kvalitnú edíciu korešpondencie, ktorá čitateľom sprístupňuje spolu 349 listov. Z nich 202 napísal J. M. Hurban, 103 S. Jurkovič a 44 A. Jurkovičová. Príznačný je názov edície, ktorý odkazuje na osciláciu obsahu tejto rodinnej korešpondencie medzi rýdzo súkromnými, osobnými a národnými témami súvisiacimi so slovenským emancipačným hnutím, najmä na sklonku 40. rokov 19. storočia.

Z časového hľadiska kniha pokrýva obdobie rokov 1845 – 1886, pričom jeden list, ktorý je nedatovaný, Z. Fišer dotoval do roku 1840. Väčšina listov, ktoré sú zaradené do knihy, je uložená v Literárnom archíve Slovenskej národnej knižnice v Martine – a SNK je aj jedinou verejnou knižnicou na Slovensku, ktorá má túto edíciu zaradenú i vo svojom knižničnom fonde (dva exempláre – zistené cez portál [www.slovenskajniznica.sk](http://www.slovenskajniznica.sk), k 29. 3. 2026).

Kniha má podobu rozsiahleho zväzku. Jadro tvorí úvodná štúdia (s. 7 – 21), ktorá rámcuje výber témy a zaraďuje stručne pisateľov korešpondencie do širšieho historického kontextu. V edičnej poznámke (s. 22 – 27) autor osvetľuje lokalizáciu originálov listov, z ktorých edíciu zostavil, a obsérne sumarizuje základné edičné princípy, ktorými sa riadil. Obrazová príloha (s. 29 – 38) a samotné editované listy tvoria – prirodzene – najrozsiahlejšiu časť knihy (s. 39 – 558). Záverečnú časť tvorí zoznam publikovaných dokumentov (s. 559 – 566), ktorý plní účel užitočného prehľadu s údajmi o ich datovaní, mieste uloženia originálu a čísle strany, na ktorej prepis listu v knihe začína. Prehľad odbornej literatúry a tri registre (miestny, menný a výberový tematický register) sú ústretovým krokom smerom k používateľom.

Hoci Z. Fišer v edičnej poznámke uvádza, že všetky listy „v *předkládané knize jsou uloženy ve stejném institutu, tj. v Slovenské národní knihnici v Martine, v jejím Literárním archívu*“ (s. 22), zo zoznamu publikovaných dokumentov vyplýva, že niektoré z listov autor do edície zaradil bez toho, aby mal k dispozícii originálny dokument – prevzal ich zo starších edícií a originály sa mu nepodarilo dohľadať. Ide o celkovo deväť listov, z ktorých osem (listy č. 27, 30, 33, 35, 36, 47, 59 a 86) pochádza z rokov 1848 – 1850 a jeden list (č. 97) z januára 1851 (s. 559 – 561), teda z najexponovanejšieho obdobia Hurbanovej angažovanosti v Slovenskom povstaní. Keďže však v publikácii autor pri týchto listoch dôsledne uvádza informáciu o tom, že uloženie originálu je neznáme, ide o drobnú informačnú nedôslednosť, ktorá unikla inak pozornému oku editora. Zároveň pri každom z týchto nezvestných listov autor uvádza zdroj, odkiaľ odpisy listov prevzal.

Listy sú v knihe radené chronologicky, podľa dátumu vzniku a bez ohľadu na to, kto je ich autorom či adresátom. Takto vzniká zaujímavý rodinný „trialóg“, ktorý čitateľovi umožňuje sledovať Hurbanovu komunikáciu s manželkou a svokrom. Hoci asi nik nebude túto edíciu čítať od prvej strany po poslednú, ako sa zvykne čítať beletria, ak by sa ale na to niekto podujal, získa obraz o myšlienkovom svete aktérov

tejto súkromnej korešpondencie. Fišerovu knihu z tohto uhla pohľadu považujem za najlepší dokumentárny román, aký by bolo možné o tomto období slovenských dejín napísať.

Jednotlivé listy sú číslované a na ich konci je vždy uvedená informácia o tom, kde je dnes originál listu uložený. Každý z listov je doplnený priebežnými poznámkami, ktoré sú sústredené na konci, za prepisom listu – prostredníctvom nich autor list komentuje: uvádza zmieňované udalosti do širšieho kontextu, vysvetľuje nejasné formulácie, archaizmy či historizmy (napr. *madarón* – s. 74), spresňuje narážky pisateľa listu na iné osobnosti uvedením ich základných údajov, uvádza súčasné názvy v listoch spomínaných geografických lokalít, ale aj – s ohľadom na fakt, že kniha vyšla v českom prostredí – uvádza aj české významy niektorých, zväčša zastaraných alebo veľmi špecifických slovenských slov (napr. *hárok*, *šuchot* či *driečny* – všetky na s. 74). Počet poznámok je pri jednotlivých listoch rôznorodý, podriadený potrebe – v knihe nachádzame listy, ktoré sú doplnené len niekoľkými poznámkami, pri dlhších listoch je ich aj niekoľko desiatok – ako napríklad pri Hurbanovom „zbernom“ liste, ktorý písal od 25. 7. do 2. 9. 1848 a jeho prepis je v knihe publikovaný na 18 stranách, je týchto poznámok spolu až 75 (list č. 22, s. 100 – 121). Celkový počet poznámok, ktorými listy Z. Fišer doplnil, je podľa jeho vlastných slov takmer 2 300 (s. 26).

Hodnota knihy Zdeňka Fišera stojí najmä na precíznej editorskej práci. Vďaka tomu, že je autor skúsený editor a „téma“ korešpondencie J. M. Hurbana preňho nebola nová (ešte v rokoch 2001 – 2013 vyšla ním pripravená edícia korešpondencie a dokumentov už spomenutého Daniela Slobodu, Hurbanovho švagra), dokáže Z. Fišer Hurbanovu korešpondenciu kontextovať nad rámec bežných očakávaní čitateľa – napríklad, keď Anna Hurbanová v liste z 31. 7. 1848 manželovi píše, že jej otec je „*zdravý a spokojný a najmä že vyšiel z toho pekla; je slobodný, nemá sa na koho ozerat a spokojno pracuje*“ (list č. 21, tu s. 98), Z. Fišer v poznámke vysvetľuje, že odvrátenou stranou získania nového miesta bol nižší plat, na ktorý sa Jurkovič sťažoval v liste D. Slobodovi ešte 2. 7. (pozn. č. 20 k listu č. 21, s. 100). Podobných príkladov ako je tento, sa v knihe nachádza mnoho.

Historici so záujmom o výskum slovenského národného obrodenia vďaka Fišerovej knihe dostali k dispozícii hodnotný pramenný materiál, ktorý má potenciál mnohorakého využitia. Okrem možnosti využiť Hurbanove listy pri rekonštrukcii a hodnotení udalostí z veľkých dejín je táto edícia aj doteraz nevyčerpaným prameňom k dejinám mentalít a využitie má i pri skúmaní každodennosti slovenských elít. Zo sprístupnených listov je možné napríklad abstrahovať povahu vzájomného vzťahu J. M. Hurbana a A. Jurkovičovej či skúmať ich sociálny rádius. V publikovanej korešpondencii možno nájsť viacero momentov, ktoré ukazujú J. M. Hurbana a A. Jurkovičovú aj mimo optiky hlavných dejinných udalostí, mimo rámcových zásluh, ktoré im historiografia prisudzuje – napr. Anna vo svojom liste z 10. mája 1849 Hurbanovi píše o synovi Svetozárovi, budúcom významnou národnom pracovníkovi, spisovateľovi a politikovi, ktorý mal vtedy len necelých 16 mesiacov: rodičia si pôvodne mysleli, že „Svetušek“ si popálil ústa, keď jedol knedle, ale Anna manželovi napísala, že jeho nespokojnosť spôsobilo to, že mu na oboch stranách rástli zúbky a preto až tri dni pre bolesť nejedol (list č. 72, s. 209 – 210). Podobné, rýdzo súkromné, mikrohistorické zmienky, ktoré

